

DİL KURULTAYI DOLAYISI İLE

Dil Davası ve Ali Canip Yöntem

Yazan: Recep Bilginer

Oyle görünüyor, ki dilde sadeleşme ve öz Türkçeye doğru gitme hareketi bir çıkmaz içindedir. Yazı dilini, halkın konuşma diline yaklaştırmak derken, halkın konuştuğu dilden büsbütün uzaklaşıyor gibiyiz. Gerçi, hiç olmazsa, Cumhuriyet devrinde, Türkçenin kendi öz varlığına kavuşma yolunda katettiği mesafe, göğüs kabartacak kadar büyüktür. Fakat son birkaç sene içinde, bu mevzuda, halkın konuştuğu dile ta mamile aykırı ve «Resmî Devlet dili» adı verilen bir dil meydana getirildi.

Bizde, sadeleşme hareketi, Tanzimattan sonra başladı. Bunlar, birer şahsî gayret olmakla beraber Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Cevdet Paşa, Şemsettin Sami'den başlayarak Ömer Seyfettin'e kadar, hiçbir Devlet müdahalesi yapılmadan sadece Sanat ve edebiyat yolu ile, konuşma diline yaklaşılmaya çalışılmıştır. Fakat, bilindiği üzere, ilk sistemli ve kadro halinde çalışma (Genç Kalemler) dergisini çıkarılanların eseridir. Bu sebeple, Ziya Gökalp'in manzumelerini, Ömer Seyfettin'in hikâyelerini, bugün yazılmış gibi, sade buluyoruz.

Genç Kalemleri çıkarılanlar 30 sene evvel yayınladıkları (Yeni lisan ve bir istimzaç) adlı broşürde «Türkçeye Türk sarfî hâkim olmalıdır» demişlerdi. Yine aynı broşürde yazı dili ile konuşma dilinin aynı olması lüzumu ileri sürüldükten sonra şöyle deniliyordu:

— «... Bir lisan, diğerinden, kendisinde bulunmayan kelimeleri alabilir, fakat, kaide alamaz.»

— «... Türkçenin tasarruf etmiş olduğu Arapça, Farsça yahut başka lisanslara mensup kelimeler, tamamile Türkçe kelimeler demektir.»

Nitekim, bu prensip, zamanımızda, Dil Kurumu tarafından da kabul edilmiştir.

Halkın kullandığı kelimeleri, konuşulduğu şekilde, sadeleşme işine esas kabul eden Genç Kalemler şöyle devam ediyorlar:

— «Bir lisan canlı kelimelerden, canlı kaidelerden, canlı ahenklerden tereküp eder. Eski lisanslar, ecnebi terkipleri, cemileri, edatları kullanmamış olsalardı, şimdi o yabancı kelimeler, tamamile Türkçenin tecvidine, estetiğine uymuş olacak, bugün elimizde son derece, sağlam ve güzel bir yazı dili bulunacaktı.»

Cumhuriyetten sonra, dilde sadeleşme hareketinin bir dil inkılabı şeklinde, Devlet tarafından ele alındığını görüyoruz. Diğer inkılaplarımız gibi, dil inkılablarının da öncüsü olan Atatürk «Türkçeyi bugünkü ve yarınki en güzel medeniyeti kemaliyle kavrayabilecek şiveli ve ahenkli bir ifade vasıtası haline getirmek» prensibini ortaya atmıştı. Bu prensibin gerçekleştirilmesi için 1929 da (Dil, Encümeni) 932 de de (Türk Dil

Türkçenin sadeleşmesi hareketine önyak olan (Genç Kalemler) dergisi kurucularından Profesör Ali Canip Yöntem

Kurumu) kuruldu.

Türk Dil Kurumunun gayeleri, kendi ifadesine göre şunlardı:

— Genel ve özel dil bilgileri üzerine araştırmalar yapmak.

— Dil devrimini yürütmek ve başarmak.

— Türkçe söz yaratmak.

Her inkılap gibi, Dil inkılabında da, bir takım ifrat cereyanları olmadı denemez. Devrin icabı olarak, şefe yaranmak ve dilci görünmek hevesine kapılan bazı kimseler, yeni bir kelime icat etmek ve dilimize yerleşerek kendi malımız olmuş kelimeleri «yabancı» diye atmak yolunu tuttular. Atatürk, baktı, ki bunun sonu gelmeyecek ve Türkçemiz büsbütün kısırlaşacak, «Güneş - Dil teorisini» ni ortaya attı. Bu sayede, yabancı olduğu iddiasıyla dilimizden atılmak istenilen kelimelerin, Türkçe asıldan geldiği ispatı yoluna gidildi.

Bugünkü günde, 30 sene evvel, dilin sadeleşmesi uğrunda mücadele edenler bile, takip edilen

yolun yanlış olduğunu söylüyorlar. Bunlardan biri de Genç Kalemlerden ve (Yeni lisan ve bir istimzaç) broşürünü yayınlayanlardan Prof. Ali Canip Yöntem'dir.

Halbuki, Ali Canip, Dil Kurumunda, ilk günden beri, faal vazife görmüş. Filoloji kolunda başkanlık etmiş ve Ordu Milletvekili olarak Kurultay toplantılarına katılmış, alınan kararların mesuliyetine ortak olmuştur.

Bu mevzudaki fikirlerini öğrenmek üzere, Ali Canip Yöntemi, Feneryolundaki evinde ziyaret ettim. Sayın Ali Canip, sadeleşme yolunda atılan ilk adım ile bugün varılan nokta arasında büyük fark olduğunu fikrinde. Kendisine sordum:

— «Dil Kurultayında faal vazife gördünüz, kararlarında mesuliyet payınız vardır. Bu sebeple, bugünkü sadeleşme hareketi hakkında fikriniz nedir?»

— «Dil, sosyal bir müessesedir. Dil, bir milletin malıdır. Mu-

harrirler, yazı yazarken, ona riayet etmek mecburiyetindedirler. Güzel dil, yüksek kültür merkezinde konuşulan dildir. Dünya edebiyatları, bu kültür dillerine dayanırlar. Nitekim biz Genç Kalemler de böyle yaptık. İstanbul dilini edebiyata geçirdik. Kimse yadırgamadı. Bizden sonra gelenler bu hakikati kabul ettiler. 30 yılı geçen bir zamandan beri, Türkçemiz normal halini almış oluyor. Şiirlerimiz, romanlarımız, makalelerimiz, bütün gazetelerimiz, hep İstanbulda konuşulan Türkçeyi örnek aldılar. Müsterek bir kültür dili meydana geldi. ki işte millî varlığımız noktasından bu mühimdir. Ve bu müsterek kültür dilini bozmak yahut bozmaya çalışmak zararlı bir yoldur.

Genç kalemcilerin muarız olan tasfiyeciler, doktrinlerini en ternasyonal ilimden değil, kendi mantıklarından çıkarıyorlardı. Bunun için hiçbir iz bırakmadılar. — «Şu halde yurduma adı verilen kelimelerin aleyhindediniz!»

— «Elbette. Her lisan, hele teknik kısımda fenni icatlar meydana geldikçe, yeni kelimeler uydurulur. Bir Etimoloji lügatı alınır, bakılır. Fakat, bizde halkın lisanına taarruz edilmiştir. Bu bahiste bir noktayı daha tasrih etmek icap eder. Bir adam bir mefhumu karşı bir kelime bulur yani uydurur, ortaya atar. Halk ve muharrirler kabul ederse o kelime dilde yerleşir. Buna frenkler (Lanse etmek) derler. Meselâ August Kont (Sosyoloji) kelimesini ortaya attı, derhal tutunurdu.

Ne hacet, kendi dilimize bakalım. (Kaptı kaçtı), (Gece konu) gibi tabirler uydurma değil midir? Bunları millî vicdan kendiliğinden kabul etti. Halbuki son yenilik davasında olanlar, kelime (lanse) etmediler (empose) ettiler. Zorla tutundurmaya çalıştılar, işte hataları burada. Yeni tasfiyecilerin en büyük hataları, işi zorlamalarıdır, hem de beş on kelime ile değil, binlerce kelime ile...

Geçen gün bir makalede bir tabire rastladım. İttutu. Mânası: Gihangirlikmiş. Bunu yazan adam, Beyoğluna çıkısa da birisine (İttutu mahallesi nerede) diye sorsa kimse cevap veremez. Onun Cihangir mahallesini kastettiği nereden akla gelir? Hem bizde (İl) valilik mânasına resmî dile sokuldu. İttutu deyince âdeta, bir valilik yakalayan adam gibi akla garip bir mâna gelmez mi. Sonra tayyareye Uçak tabir edildi. Fakat tayyareciye uçakçı denemedi. Bu bir garip hercümerçtir. Siz realiteye bakın. Yazı dili kuvvetini, konuşma dilinden alarak tekâmülüne devam ediyor.»